
Кореферентні співвідношення прикметникових композитів в атрибутивно-предикативній функції

Оксана Максим'юк

Кафедра сучасної української мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна

ORCID: 0000-0003-1963-6165

Анотація: У статті здійснено детальний аналіз формально-граматичної та семантичної природи прикметникових композитів (складних прикметників) з урахуванням функційно-комунікативного та референційного підходів. Актуальність дослідження зумовлена потребою розмежування концептів синтаксичної синонімії та кореферентності, де остання трактується як номінативно-функційна співвіднесеність синтаксичних одиниць, що позначають один і той самий позамовний об'єкт чи ситуацію при спільнокореневості лексем чи тотожності лексико-фразеологічного складу.

З'ясовано, що в основі кореферентних співвідношень складних прикметників із позиційно стійкими словосполученнями й предикативними конструкціями лежить потенційний характер їхньої узагальненої семантики, здатної до розгортання в ізофункціональні різноструктурні варіанти. Досліджено специфіку прикметникових композитів із неозначено-кількісними та якісно-оцінними компонентами (*мало-, багато-, високо-, низько-, сиво-* тощо). Обґрунтовано, що такі одиниці виявляють здатність співвідноситися з: синтаксично неподільними словосполученнями з орудним відмінком (наприклад, *сивобровий // з сивими бровами*); прийменниково-відмінковими конструкціями зі значенням кількості (наприклад, *багатоповерховий // на багато поверхів*); конструкціями з родовим квалітативним (наприклад, *високородний патрицій // патрицій високого роду*); підрядними означальними предикативними частинами.

Особливу увагу приділено ролі синсемантичних компонентів (слів із послабленим лексичним значенням) у процесах синтаксичної трансформації. Проаналізовано функціонування базових дієслів *бути* та *мати* (зокрема у їхньому «нульовому» вияві в теперішньому часі), їхніх заперечних форм (*не бути, не мати*), а також синонімічних дієслів із конкретизованим значенням (*існувати, перебувати, володіти, містити, складатися, виявляти, давати, важити* тощо). Доведено, що синсемантичні дієслова забезпечують синтаксичну зв'язаність та спроможні «згортатися» у композитну синтаксему або експлікуватися при розгортанні підрядної частини.

Дослідження доводить, що прикметникові композити характеризуються різним ступенем кореферентності: від повної співвіднесеності з кількома формами до часткової обмеженості лише предикативними одиницями. Результати дослідження поглиблюють теоретичні уявлення про синтаксичну деривацію, згортання/розгортання висловлень та семантико-синтаксичну структуру складних слів.

Ключові слова: кореферентність; прикметникові композити; формально-семантичні співвідношення; синсемантичні дієслова; позиційно стійкі словосполучення; атрибутивно-предикативна функція; синтаксична деривація.

1. Вступ

У сучасній українській лінгвістиці актуалізується потреба переосмислення традиційних категорій синтаксису з позицій функційно-комунікативного та референційного підходів. Попри значну кількість праць, присвячених синтаксичній синонімії, розмежування власне

синонімічних і кореферентних співвідношень синтаксичних одиниць залишається недостатньо висвітленим.

Зокрема, потребує поглибленого аналізу семантичний та синтаксичний потенціал складних прикметників (комполітів) із компонентами *мало-, багато-, високо-, низько-* тощо. Здатність таких комполітів містити сконденсовану семантику та розгортатися в ізофункціональні різноструктурні утворення (від позиційно стійких словосполучень до підрядних предикативних частин) зумовлює необхідність вивчення типів їхньої кореферентності та ролі синсемантичних дієслів у цьому процесі.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом нашого дослідження є синтаксична природа та кореферентні співвідношення прикметникових комполітів.

Предметом дослідження слугують синтаксичні одиниці зі значенням атрибутивно-предикативних відношень у структурі речення, зокрема складні прикметники (комполіти з компонентами *мало-, багато-, високо-, низько-, сиво-* тощо) та співвідносні з ними позиційно стійкі словосполучення й предикативні конструкції.

3. Мета та задачі дослідження

Метою нашого дослідження є встановлення типів кореферентних співвідношень між синтаксемами – комполітними прикметниками та позиційно стійкими словосполученнями, а також предикативними одиницями, які виражають різні семантико-синтаксичні відношення у структурі речення.

4. Аналіз літератури

У сучасних працях з граматики визначаються такі «фундаментальні поняття синтаксису, як система синтаксичних одиниць, типологія синтаксичних зв'язків, семантико-синтаксичні відношення, синтаксичні значення, синтаксичні форми і синтаксичні категорії, особливості семантики синтаксичних конструкцій, статус елементарних та неелементарних синтаксичних одиниць, їх співвідношення та ієрархія» [6, с. 13].

Серед проблемних перебуває питання про системний аналіз кореферентності в структурі синтаксичних одиниць та прикметникових комполітів зокрема. Особливої уваги в цій царині заслуговує праця Н. В. Гуйванюк, присвячена комплексному аналізу формально-семантичних співвідношень у синтаксисі [3], І. Р. Вихованця з функційного синтаксису української мови, присвячена варіантності та синонімії синтаксичних одиниць [1], В. Д. Горяного про синтаксичну синоніміку словосполучень і речень [2], Н. О. Кислякової про синоніміку вираження присудка в українській мові [7], Колесникової О. А. про міжрівневу синонімію і теорію граматичного значення [8], Н. В. Гуйванюк, О. В. Максим'юк про кореферентність нерозкладних компонентів у структурі речення [5] тощо. Зазначені наукові напрацювання мовознавців уможливають потрактування нового погляду на кореферентність прикметникових комполітів в атрибутивно-предикативній функції.

5. Методи дослідження

Методологічною базою для дослідження послужили загальнофілософські положення про єдність форми і змісту, співвідношення часткового й загального. Для комплексного аналізу кореферентності прикметникових комполітів використані методи компонентного та функційного аналізу, а також трансформаційний метод.

6. Результати дослідження

Детальний аналіз формально-граматичної і семантичної природи синтаксичних одиниць з урахуванням функційно-комунікативного аспекту зумовлюють потребу нового, більш повного висвітлення проблеми формально-семантичних співвідношень у синтаксисі (див., наприклад, праці В. М. Русанівського, І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, Н. В. Гуйванюк, В. І. Кононенка, А. П. Загнітка та ін.).

Як зауважує Н. В. Гуйванюк, «референційний підхід до вивчення семантики синтаксичних одиниць, пов'язаний з ономотологічною функцією мови й процесом номінативної деривації, синтаксичного структурування висловлень, ґрунтується на пошуках і дослідженні шляхів «перетворення дійсності у мову», пов'язаний з описом характеру взаємодії усіх семантичних компонентів речення, їх участю у формуванні смислової організації і в номінативній репрезентації висловлення, з урахуванням функційно-номінативних потреб мовців, їх комунікативної компетенції й «інтерпретаційної» здатності до «моделювання події, ситуації дійсності» тощо [4, с. 98]. Унаслідок різного структурування речення, що мають спільну референційно-інформативну семантику, вступають у формально-синтаксичні співвідношення.

В українській мові для вираження того самого змісту існує цілий ряд співвідносних засобів, що виражають різні кореферентні співвідношення, зумовлені відмінностями форми й відтінками значення мовних одиниць. Як відомо, співвідносні засоби підводяться під поняття синтаксичної синонімії. *Синтаксичні синоніми* – це синтаксичні конструкції, близькі або тотожні за значенням, які при відмінності формальної структури взаємозамінні в тексті [9, с. 542].

Щоправда, питання про «тотожність» мовних засобів викликає певну дискусійність. Пригадаймо відомий вислів про те, що в мові немає двох абсолютно тотожних слів чи виразів. Проте не викликає сумніву твердження про певну семантичну спільність двох чи кількох мовних засобів, що дає підставу чеським мовознавцям вводити у лінгвістичну теорію поняття *омосемії*, «тобто відношення різноструктурних одиниць, що мають однакове значення, (однаковий смисл), наприклад: «Я пишу» і «Пишу»; «Вечір вчоріє» і «Вечір», «Вечоріє»; «материна хустина» і «хустина матері»; «народитися в тисяча дев'ятсот тридцятим році» і «народитися тисяча дев'ятсот тридцятим року»; «бігти стежиною» і «бігти по стежині» [4, с. 99]. Висловлювання чеських дослідників про *омосемічність* (тобто «рівнозначність») окремих мовних виразів можна підтвердити на прикладі кореферентності слова «столік» і словосполучення «маленький стіл», оскільки вони мають спільний комплекс лексично і граматично виражених сем (порівняймо тлумачення слова «столік» і подібних слів-демінутивів у словнику). Чимало таких омосемічних співвідношень і серед словоформ, що належать до різних частин мови, пор.: (йти) *лісом* і *через ліс*, (почервоніти) *з сорому*, *від сорому*; *лист матері* і *лист від матері* (*материн*, *материнський*); *скік* і *скочив* тощо. Семантична спільність як основа синтаксичних синонімів так само розуміється дослідниками по-різному: по-перше, як здатність певних конструкцій передавати фактично ту саму інформацію з можливими логіко-комунікативними акцентами та стилістичними відтінками (це передбачає обов'язкову наявність у їхньому складі поряд з відмінними й спільними лексичними одиницями); по-друге, – як близькість їхніх власне синтаксичних значень, абстрагованих від конкретного лексичного наповнення.

Маючи семантичну спільність, мовні засоби вступають у формально-семантичні співвідношення, під якими «слід розуміти регулярні можливості потенційної взаємозамінності двох чи більше інформативно ідентичних синтаксичних одиниць, об'єднаних спільним чи близьким граматичним значенням, але відмінних граматичною формою та відтінками семантики» [3, с. 4].

У зв'язку з цим актуальним виявилось і питання типології формально-семантичних співвідношень при врахуванні системності та ієрархічності синтаксичної будови української

мови. Так, Н. В. Гуйванюк у монографії «Формально-синтаксичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць» зазначає, що слід по-новому осмислити цю проблему, зокрема розмежувати синонімічні та кореферентні співвідношення в синтаксисі [3, с. 8]. У зазначеній праці поряд з традиційним терміном «синтаксичні синоніми» з метою більш чіткого й системного аналізу формально-семантичних співвідношень запроваджується поняття про кореферентні синтаксичні одиниці. За визначенням Н. В. Гуйванюк, *кореферентність* – це номінативно-функціональна співвіднесеність синтаксичних одиниць. Маючи спільний референт, тобто такі відношення між компонентами висловлення, які позначають той самий позамовний об'єкт чи ситуацію, різноструктурні одиниці стають кореферентними. Іншими словами, кореферентними є «омосемічні синтаксичні одиниці, що визначаються відношенням до того самого референта дійсності, ізофункціональністю та різноструктурністю при тотожності лексико-фразеологічного складу, які забезпечуються спільнокореневістю лексем, експліцитним чи імпліцитним вираженням референтних значень тощо» [3, с. 9].

Кореферентність мовних засобів, в тому числі й названими вище, забезпечується передусім лінгвальними факторами, зокрема 1) лексичним паралелізмом співвідносних форм; 2) близькістю ономазіологічних характеристик різних частин мови (здебільшого непохідних, первинних, і похідних від тих же основ); 3) ізофункціональністю (чи позиційно-функціональною еквівалентністю за певних синтаксичних умов) слова і словосполучення, слова і речення, словосполучення і речення.

В основі кореферентних співвідношень складних прикметників з позиційно нерозкладними словосполученнями та іншими мовними утвореннями лежить потенційний характер їх контамінованої семантики, що може передбачати розгортання у декілька порізного структурованих і актуалізованих варіантів. Наприклад: *широкоплечий чоловік* // *чоловік з широкими плечима* // *чоловік, що має широкі плечі* // *чоловік, що в нього широкі плечі...*; *високорозвинута промисловість* // *промисловість високо розвинута* // *промисловість, яка розвинута високо*; *багатомоторний* // *з багатьма моторами* // *той, що має багато моторів* // *той, що в нього багато моторів*; *всєбічнообдарований* // *який має всєбічне обдарування...*

Найчастіше складні прикметники співвідносяться з предикативними одиницями, що мають у своєму складі позиційно стійкі словосполучення на позначення кількості. Ці одиниці можуть виражати 1) відносну ознаку предмета: *малоношений* // *той, який мало (недовго) носили*; *малозаселений* // *той, що мало заселений*; *малозначний* // *той, який має мале (невелике) значення* // *той, що не має великого значення*; *малолітній* // *той, який має мало (небагато) років*; 2) продуктивну (виробничу) ознаку предмета: *малоплодовий* // *який дає мало плодів*; *малоприбутковий* // *який дає мало прибутків*; *малопродуктивний* // *який дає мало (малу кількість) продукції*; *багатоприплідний* // *який дає багато приплоду*; 3) різнобічний вияв предмета: *багатомимний* // *який має багато томів*; 4) тривалість дії предмета: *багатовіковий* // *який є (існує) або триває протягом багатьох віків*; *багатоденний* // *який триває багато днів*; 5) повторюваність, частоту, одночасність дії предмета: *багатократний* // *який повторюється багато разів*; *багатоазійний* // *який здійснюється одночасно в багатьох азіях*.

Як бачимо, складні прикметники, основа яких складається з повнозначних частин мови (прикметника та іменника; прикметника та числівника; прикметника (дієприкметника) та прислівника) виявляють різну потенційну здатність до кореферентності. Крім того, у передачі кореферентних співвідношень беруть участь компоненти з послабленим (синсемантичним) лексичним значенням. Передусім це дієслова «бути» та «мати» (у тому числі й у їх «нульовому» вияві). Учені зараховують ці дієслова до так званих «порожніх» форм, які є засобом вираження винятково граматичних значень: 1) значення буття, існування (типове екзистенційне значення) та дієслово *мати* зі значенням володіння, присвійності. Пор.: *п'ятирічний хлопчик* // *хлопчик, який має п'ять років* // *хлопчик, якому (є, було, буде) п'ять років*.

Ознакою синсемантичності дієслів *бути, мати* є й те, що у формі теперішнього часу вони передають свої загальні (типові) значення за допомогою нульових показників, тобто синтаксично.

Подібне значення виявляють і заперечні форми дієслів *бути, мати* – *не бути, не мати*, пор.: *маловажний // який має малу важливість, або ж // який не має ваги (важливості); маловтішний // який має мало втіхи // який не має втіхи; малоефективний // який має малу ефективність (// мало ефективності) // який не має ефекту (ефективності).*

Пряме кореферентне відношення до складних прикметників мають синтаксично неподільні (позиційно стійкі) словосполучення з орудним відмінком, як-от: *високочолоий // з високим чолом; світлокосий // зі світлими косами; високоверхий // з високим верхом; вузькоокий // з вузькими очима; світловолосий // зі світлим волоссям; багатобарвний // з багатьма барвами; сивобровий // з сивими бровами; сивоволосий // з сивим волоссям.*

Такі позиційно стійкі (синтаксично неподільні) словосполучення виступають у реченні одним членом – поширювачем означального типу, що протиставляються як узгоджені та неузгоджені форми. Напр.: *У дверях показалася постать старого, сивоголового мужика без капелюха (І. Франко) // мужика з сивою головою. Котилися хвилі важкі, сивогриві (Я. Шпорта) // хвилі з сивими гривами. Старі діди, поважні, сивобороді, походжали коло хат (І. Франко) // діди з сивими бородами. Саме поріг Данюша переступив, кремезний, з руськими вусиками вниз і низькобровий (А. Головка) // Данюша з низькими бровами.*

Кореферентність складних прикметників засвідчує, що іноді замість дієслова *бути* у співвідносних формах вживаються синонімічні дієслова *існувати, перебувати*, словосполучення *бути присутнім*, а замість дієслова *мати* – дієслова *володіти, містити, складатися, виявляти, відзначатися*, напр.: *малолюдна вулиця // вулиця, на якій перебуває (присутня) мала кількість людей; малоземельний селянин // селянин, який має мало (малу кількість) землі // володіє малою кількістю землі; багатослівне пояснення // пояснення, яке має (містить) багато слів; багатозначні алегорії // алегорії, які мають (містять) багато значень; багатолюдний натовп // натовп, який має багато людей // який складається з багатьох людей; багатоядерні клітини // клітини, які мають багато ядер // які складаються з багатьох ядер; багатотисячний мітинг // який складається з багатьох тисяч; багатощарова кіноплівка // кіноплівка, яка має багато шарів // яка складається з багатьох шарів; багатотомна історія // історія, яка має багато томів // яка складається з багатьох томів; низькопробний репертуар // репертуар, який має (виявляє) низьку пробу (якість) // репертуар, який відзначається низькою пробой (якістю)*

Близьким за значенням до слова *мати* є дієслова *давати, подавати, відзначатися*, пор.: *малоплодове дерево // дерево, яке дає мало плодів; малоприбуткове господарство // господарство, яке дає мало прибутків; багатонадійні юнаки // юнаки, які подають багато надій; високоврожайний сорт // який має (відзначається) великою врожайністю. Одним зі значень дієслова *мати* є дієслово «важити» (*мати вагу*), пор.: *багатотонна плита // плита, яка має (важить) багато тонн.**

Проте елементи синсемантичності (послабленого значення) можуть мати і деякі інші дієслова, що дають змогу утворити композити-прикметники, як-от: *багаторічна рослина // рослина, яка живе (росте) багато років; багаторічні спостереження // спостереження, які робили (роблять) протягом багатьох років; багаторічний досвід // досвід, нагромаджений (який нагромадили) протягом багатьох років; багаторазове поливання // поливання, яке повторюється багато разів; малоефективний засіб // засіб, який дає мало ефекту // який виявляє малий ефект; малокорисний засіб // який дає (приносить) мало користі; малолітражна машина // машина, яка вміщує мало літрів (рідини); високомистецькі зразки // зразки, зроблені (виконані) з високим мистецтвом; багатотиражна преса // преса, яка виходить багатьма тиражами; багатоступеневий розвиток // розвиток, який проходить багато ступенів.*

Частина складних прикметників кореферентні з родовим квалітативним, як-от: *високородний патрицій // патрицій високого роду (Щось я не маю віри до тих патриційів **високородних** (Леся Українка); висококваліфікований робітник // робітник високої кваліфікації (Для дослідів потрібен **висококваліфікований** іригатор, як, скажімо, Синявін (І. Ле); висококалорійний харч // харч високої калорійності (Він скидався на перевдягнутого чоловіка середнього віку, хоч **висококалорійний** харч... трохи псував йому талію (О. Довженко).*

Асемантичністю позначені й деякі іменники. Наприклад, у складних прикметниках з кількісним компонентом такою лексемою є слово «кількість», яке з'являється у співвідносному словосполученні, пор.: *маловодне озеро // озеро з малою **кількістю** води; малозастосований засіб // засіб, який мало застосовується // застосовується в малій **кількості**.*

Складні прикметники з числівниковим компонентом можуть виявляти потенційну кореферентність і щодо словосполучень зі знахідним відмінком та прийменником *на* (типу *на + багато (два і більше) + ім. у 3.в.*), пор.: *багатоярусний театр // театр на багато ярусів; багатосімейний гуртожиток // гуртожиток на багато сімей; багатоповерховий будинок // будинок на багато поверхів; багатоциліндровий двигун // двигун на багато циліндрів. Напр.: Через величезний, **багатоярусний** театр ... я пройшов і зайшов на кін (Ю. Смолич). Вони вийшли через горішні ворота і проходили повз **багатоповерховий** будинок (П. Панч).*

Група складних прикметників з прислівниковим компонентом може розкладатися на словосполучення прикметника та прислівника при актуалізації прислівника, як-от: *маловідомий твір // твір, який **відомий мало**; маловиразна мова // мова, яка **мало виразна**; маловживані діалектизми // діалектизми, які **вживані мало**; важкохворий чоловік // чоловік, який **важко хворий**.*

Проте частина подібних прикметникових утворень співвідносяться не з прикметником та прислівником, а зі співвідносним дієсловом та прислівником, як-от: *маломовний чоловік // чоловік, який **мало мовить**; малодійовий засіб // засіб, який **діє (впливає) мало**; малоговіркий хлопець // хлопець, який **говорить мало**. Напр.: **Маломовний** Жак ніколи не балакав про свої глибші сердечні тайни (І. Франко). Я й пізнати не міг того тихого, **малоговірко**го та задуманого хлопця, яким він був у Дрогобичі (І. Франко).*

Отже, складні прикметники з атрибутивно-предикативними відношеннями, які містять компоненти *мало-, багато-, сиво-, низько-, високо-* можуть бути кореферентними до інших мовних засобів, а саме: до позиційно стійких словосполучень та до предикативних одиниць.

Складні прикметники з неозначено-кількісним значенням мають такі основні кореферентні форми: «з + О.в.», «на + 3.в.», «*Atributs + Gen.*» та форму підрядної означальної предикативної частини, як-от: *багатоповерховий // з багатьма поверхами // на багато поверхів // що має багато поверхів; малорослий // з малим зростом // що має малий зріст; п'ятирічний хлопчик // хлопчик п'яти років // хлопчик, який має п'ять років // хлопчик, якому п'ять років.*

Проте не всі прикметники такого типу можуть мати усі названі вище форми кореферентності. Деякі з них кореферентні лише з двома формами чи з однією, пор.: *багатоактна п'єса // п'єса на багато актів // п'єса, що має багато актів; багатоантенний // з багатьма антенами // той, що має багато антен; багатоасоціативний // з багатьма асоціаціями // той, що має багато асоціацій. Деякі з прикметників співвідносяться лише з предикативними одиницями, напр.: багатобічний // той, що має багато боків; багатобожний // що має багато богів; багатовіковий // що має багато віків; малопотужний // що має невелику (малу) потужність тощо.*

7. Висновки

Отже, виявляючи різні потенційні можливості щодо кореферентності прикметникових композитів в атрибутивно-предикативній функції теоретично обґрунтовано специфіку

корелативних співвідношень: доведено, що на відміну від синтаксичної синонімії, корелативність у синтаксисі спирається на номінативно-функційну тотожність одиниць, які позначають один і той самий позамовний референт (ситуацію чи об'єкт) за умови спільнокореневості слів та ізофункціональності конструкцій; з'ясовано семантичний потенціал прикметникових композитів: складні прикметники з атрибутивно-предикативними відношеннями (із компонентами *мало-*, *багато-*, *високо-*, *низько-*, *сиво-* тощо) містять сконденсовану семантику, яка виявляє потенційну здатність до розгортання в різноструктурні паралельні форми; визначено основні типи корелативних форм: залежно від структурно-семантичних типів складні прикметники виступають корелативними щодо:

- ✓ позиційно стійких (синтаксично неподільних) словосполучень з орудним відмінком (*високочолій // з високим чолом*);
- ✓ прийменниково-відмінкових конструкцій зі значенням кількості (*багатоповерховий // на багато поверхів*);
- ✓ сполучень з родовим квалітативним (*високородний патріцій // патріцій високого роду*);
- ✓ предикативних частин у складі підрядних означальних речень (*малолітній // той, який має мало років*);

розкрито роль синсемантичних компонентів: з'ясовано, що ключову роль у трансформації та формуванні корелативних зв'язків відіграють синсемантичні дієслова з послабленим лексичним значенням – *бути* та *мати* (зокрема в їхньому нульовому синтаксичному вияві в теперішньому часі), їхні заперечні форми, а також синонімічні їм дієслова (*існувати, перебувати, володіти, містити, складатися, виявляти, давати, важити* тощо). Ці дієслова здатні «згорнутися» у композитну синтаксему або експлікуватися при розгортанні підрядної частини; виявлено ступені корелативної здатності: прикметникові композити характеризуються неоднорідним потенціалом: від повної співвіднесеності з кількома формами до часткової обмеженості лише предикативними одиницями (*багатозначний // той, що має багато значень*).

Список літератури:

- 1) Вихованець, І. Г. (1972). Варіантність та синонімія синтаксичних одиниць. *Рідне слово*. К. : Наукова думка. Вип. 6. С. 21–28.
- 2) Горяний В. Д. Синтаксична синоніміка словосполучень і речень. *Українська мова і література в школі*. 1969. № 5. С. 26–28.
- 3) Гуйванюк, Н. В. (1999). Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці: Рута. 335 с.
- 4) Гуйванюк, Н. В. (2009). Слово – Речення – Текст : Вибр. праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т. 664 с.
- 5) Гуйванюк, Н. В., Максим'юк, О. В. (2010). Нерозкладні компоненти у структурі речення : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т. 224 с.
- 6) Загнітко, А. П. (2001). Теоретична граматики української мови. Синтаксис : монографія. Донецьк : ДонНУ. 662 с.
- 7) Кислякова Н. О. Синоніміка вираження присудка в українській мові : методичні рекомендації. Одеса, 1975. 34 с.
- 8) Колесников, О. А. (1985). Міжрівнева синонімія і теорія граматичного значення. *Мовознавство*. № 1. С. 33–39.
- 9) *Українська мова*. Енциклопедія (2000). К. : «Укр. енцикл.». 752 с.

Co-referential relations in adjectival compounds in attributive and predicative functions

Oksana Maksymiyuk

Department of Modern Ukrainian Language, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1963-6165

Abstract: This article provides a detailed analysis of the formal-grammatical and semantic nature of adjectival compounds (compound adjectives), considering the functional-communicative and referential approaches. This research is relevant because it distinguishes between the concepts of syntactic synonymy and coreference. The latter is interpreted as the nominative-functional correspondence of syntactic units that denote the same extra-linguistic object or situation. In this case, the lexemes share a common root or identical lexical and phraseological composition.

It has been established that the co-referential relationships between compound adjectives and positionally fixed word combinations and predicative constructions are underpinned by the potential nature of their generalised semantics, which is capable of unfolding into isofunctional variants of varying structure. The specific features of adjectival compounds with indefinite-quantitative and qualitative-evaluative components (*malo-*, *bahato-*, *vysoko-*, *nizko-*, *syvo-*, etc.) have been investigated. It has been demonstrated that such units are capable of correlating with: syntactically indivisible phrases in the instrumental case (e.g., *'grey-browed'* // *'with grey eyebrows'*); prepositional-case constructions denoting quantity (e.g., *'multi-storey'* // *'with many storeys'*); constructions with a generic qualitative modifier (e.g., *a patrician of noble birth* // *a patrician of high birth*); and subordinate attributive predicative clauses.

Particular attention has been paid to the role of semasiological components (words with a weakened lexical meaning) in syntactic transformation processes. This includes the functioning of basic verbs such as *'to be'* and *'to have'* (particularly in their 'zero' form in the present tense), their negative forms (*'not to be'*, *'not to have'*), and synonymous verbs with more specific meanings such as *'to exist'*, *'to be located'*, *'to possess'*, *'to contain'*, *'to consist of'*, *'to manifest'*, *'to give'*, *'to weigh'*, and so on. It is demonstrated that these verbs ensure syntactic cohesion and can *'collapse'* into a composite syntactic unit or be explicated upon the expansion of a subordinate clause.

The study demonstrates that adjectival compounds exhibit varying degrees of coreference, ranging from complete coreference involving multiple forms, to partial coreference limited to predicative units only. These findings deepen our theoretical understanding of syntactic derivation and the contraction and expansion of utterances, as well as the semantic-syntactic structure of compound words.

Keywords: coreference; adjectival compounds; formal-semantic relations; synsemantic verbs; positionally fixed word combinations; attributive-predicative function; syntactic derivation.